

навчити дітей усвідомлювати власну самоцінність та цінність інших людей; створити доброзичливу атмосферу комунікації; навчити дітей навичкам турботи про себе та своє психічне здоров'я. Аналізуючи отримані результати опитування, які брали участь у тренінгу, ми дійшли висновку, що у дітей знизилися прояви тривожності та дезадаптованості.

Спираючись на дані емпіричного дослідження, нами було розроблено методичні рекомендації фахівцям із соціальної роботи щодо соціалізації дітей із неповних сімей. Так, основними напрямками роботи фахівця із соціальної роботи мають стати: формування позитивного мислення, профілактика помилок у родинному вихованні, просвітництво з прав сім'ї та дітей, корекція відносин у сім'ї та її членів із мікросередовищем, допомога в навчанні та працевлаштуванні батьків із неповних сімей. Доречними будуть такі форми роботи: групи підтримки чи самопомоги, лекторії, консультпункти, тренінги, семінари, курси, ярмарки професій, громадські оплачувані роботи для дітей, організація предметного дозвілля та спілкування, а також відпочинку дітей і батьків.

Рень Л. В., Яценко Д. В.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З РІЗНИМИ ТИПАМИ СІМЕЙ

Сім'я представляє різні аспекти людської життєдіяльності і виходить на всі рівні соціальної практики: від індивідуального до суспільно-історичного, від матеріального до духовного. Нині завдання сім'ї полягають у формулюванні базових понять і значення сім'ї, закладення сімейних цінностей. В українському суспільстві сім'я і сімейний добробут серед переліку цінностей людини займає визначальне місце, що задекларовано, зокрема, і у Законах України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» (2001), «Про соціальні послуги» (2019) та інших нормативно-правових документах. Зазначене обумовлює необхідність пошуку нових форм та методів роботи із сім'ями. Особливо це

стосується тих сімей, які потрапили у складні життєві обставини, викликані низкою причин, серед яких найбільш значущими є: фінансова криза суспільства, втрата роботи одним або обома членами родини, труднощі у вихованні дітей, розлучення батьків, асоціальна поведінка членів сім'ї.

Соціальна діяльність розглядається вченими як сукупність соціально-значущих дій суб'єкта діяльності у різних сферах та на різних рівнях організації суспільства для задоволення потреб щодо підтримки життєзабезпечення та активного існування особистості. Зміст і структура соціальної діяльності визначається соціальним замовленням, соціальними проблемами, соціокультурними особливостями середовища і знаходить відображення в соціальній політиці держави (Безпалько О., 2006).

Крім соціальної складової, у соціально-педагогічній діяльності та соціально-педагогічній роботі має місце педагогічна складова. Педагогічну діяльність вчені розглядають як різновид професійної діяльності, спрямованої на передачу соціокультурного досвіду засобами навчання та виховання, створення умов для особистісного вдосконалення людини (Галагузова М., 1998); як особливий вид суспільно корисної діяльності людей, свідомо спрямованої на підготовку підростаючого покоління до самостійної діяльності з врахуванням намічених економічних, політичних, моральних та естетичних цілей; як особливий вид соціальної діяльності, що включає передавання від старших поколінь до молоді накопичених людством надбань культури і досвіду, створення умов для їх особистісного розвитку і підготовки до виконання певних соціальних ролей у соціумі (Безпалько О., 2006).

З опорою на умовне виокремлення соціальної та педагогічної складових поняття «соціально-педагогічна робота» науковці пропонують визначення важливої категорії соціальної педагогіки. Соціальна складова визначає соціальну мету, соціальне замовлення на певну модель особистості, а педагогічна складова лежить в основі забезпечення належних умов для успішного розвитку особистості відповідно до цієї моделі, підготовки її до самостійного життя в соціумі, активної діяльності з метою прогресивного розвитку матеріальної та

духовної культури суспільства. Водночас соціально-педагогічна діяльність є різновидом професійної діяльності – спеціально організованої та регламентованої діяльності фахівців, спрямованої на досягнення суспільно важливого результату (Безпалько О., 2009). Зміст соціально-педагогічної діяльності включає соціальне виховання, навчання та освіту.

Соціально-педагогічна робота з різними типами сімей у закладі загальної середньої освіти перебуває у полі зору професійної діяльності педагогічної спільноти у цілому, але найбільше увагу на ній зосереджує саме соціальний педагог. Соціально-педагогічна робота цих фахівців націлена на удосконалення взаємовідносин у сім'ї, профілактику дисфункцій сімейних відносин, врегулювання сімейних конфліктів, втілення програми планування сім'ї та збереження репродуктивного здоров'я її членів, формування здорового способу життя сім'ї, організацію її вільного часу, допомогу в організації сімейного побуту, створення позитивного іміджу кожної окремої сім'ї, ознайомлення з юридично-правовими аспектами шлюбно-сімейних відносин, надання соціальної допомоги, організацію соціального патронажу і супроводу неблагополучних сімей, проведення благодійних акцій та допомога малозабезпеченим, багатодітним сім'ям. Змістово два із них (робота зі стабілізації сімейних відносин та допомога батькам у розв'язанні проблем родинного виховання) є основними в організації соціально-педагогічної роботи з різними типами сімей у закладі середньої освіти.

Розглянемо основні напрями роботи соціального педагога з різними типами сімей у закладі середньої освіти:

1. Діагностичний: вивчення соціальних, психолого-педагогічних умов сім'ї, її виховного потенціалу. У ході реалізації цього напрямку необхідно орієнтуватися на таку програму вивчення сім'ї: 1) структура сім'ї; склад, співвідношення поколінь у родині, кількість дітей; 2) батьки: вік, освіта, професія; 3) матеріальний добробут сім'ї; 4) суспільно-педагогічна спрямованість життя сім'ї: ставлення дорослих до своєї професії, особисті моральні якості, ставлення до виховання дітей; 5) внутрішньосімейні відносини: стиль взаємин між батьками, ставлення батьків до дітей, ставлення

дітей до батьків, загальний психологічний клімат у сім'ї, виконання домашніх побутових обов'язків; 6) сімейні традиції; 7) проведення вільного часу: як у сім'ї дорослі і діти проводять вихідні дні, їхні хобі, чи є спільні інтереси.

2. *Психолого-педагогічна просвіта батьків*: надання батькам базових психолого-педагогічних, фізіолого-гігієнічних та правових знань про зміст виховного процесу, формування особистості дитини на різних етапах розвитку, особливості родинного виховання, вплив сім'ї і внутрішньосімейних відносин на виховання дітей. Просвіта батьків потребує системного та індивідуального підходу; здійснюється шляхом проведення індивідуальних і колективних форм роботи з використанням активних методів.

3. *Практико-перетворювальний*: формування у батьків умінь та навичок з виховання дітей; здійснюється шляхом залучення батьків до практики виховання дітей через спільну з дітьми участь у виховних заходах (практикуми, обмін досвідом родинного виховання, круглі столи, соціально-педагогічні тренінги).

4. *Консультування*. Від психологічного консультування соціально-педагогічне відрізняється проблематикою, технологія ж проведення, і теоретико-методичні засади спільні. Консультування може проводитись в індивідуальній та колективній формі. Процес консультування умовно включає 5 фаз:

– встановлення контакту – визначення дистанції спілкування, типу взаємодії батьків з дитиною. На першому етапі потрібно зафіксувати характер ставлення батьків до соціального педагога. У першій розмові можна з'ясувати історію розвитку дитини, виховний потенціал сім'ї, тип сімейного виховання, педагогічні установки батьків;

– окреслення проблеми – визначення, формулювання проблеми клієнта, проблеми сім'ї. Результатом роботи має стати погодженість щодо розуміння суті проблеми;

– робоча фаза – усвідомлення батьками і дітьми проблеми, свого роду новий погляд, ракурс бачення власних ускладнень;

– фаза розв'язання – прийняття рішення і вироблення програми дій, у результаті чого клієнт досягає ефективної

поведінки в природних умовах. Соціальний педагог пропонує можливі варіанти поведінки, але остаточне рішення приймає клієнт і воно має бути визначене як власне;

– фаза зворотного зв'язку – дозволяє констатувати міру задоволення клієнта процесом та результатом консультування з питань дитячо-батьківських відносин та проблем виховання дітей.

Важливе завдання соціального педагога у роботі з сім'ями різних типів – оволодіти механізмами надання своєчасної допомоги батькам у виконанні ними виховної функції, тобто не лише організація морально-психологічного комфорту в сім'ї, а й забезпечення належного способу життя, доброзичливих взаємин усіх членів родини, використання всього потенціалу родинного середовища для забезпечення ефективної, передусім професійно-трудової, соціалізації дитини.

Таким чином, соціально-педагогічна робота з різними типами сімей у закладі загальної середньої освіти передбачає діяльність щодо психолого-педагогічного вивчення сім'ї, окреслення соціально-виховних завдань, підбір адекватних засобів, методів, організаційних форм. Надаючи допомогу батькам у розв'язанні різноманітних проблем сімейного виховання, соціальний педагог, у першу чергу, працює над підвищенням їхньої педагогічної культури.

Сердюк М. О.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ

Поняття «обдарованість» є багатограним та складним для вивчення. Проблема обдарованості є комплексною, вона постає у вивченні багатьох дисциплін. Саме тому існує багато різних підходів до вивчення цього питання. Завдання сучасної педагогічної науки полягає не лише у дослідженні самого явища, а й у постановці та вирішенні проблем обдарованості, подолання труднощів, пов'язаних з цим питанням дослідження наявного досвіду та створення методичної та методологічної